

Det svenska strandkyddet

Rapport

Hur funkar det och varför är det viktigt?

Naturskyddsföreningen

Ge oss kraft att förändra
PG 90 1909-2

Innehåll

1	Inledning	6
2	Stranden – gränsen mellan land och vatten	8
	2.1 Strandzonen är speciell	9
	2.2 Hög biologisk mångfald	9
	2.3 Gränsen som binder ihop	10
3	Varför har vi strandskydd?	11
	3.1 Allmänhetens tillgång till stränder	12
	3.2 Generellt strandskydd	12
	3.3 Skydd av den biologiska mångfalden	12
	3.4 Differentiering av strandskyddet	13
	Faktaruta: Strandskyddets utveckling	14
4	Strandskydd – så funkar det	15
	4.1 Strandskyddsreglerna	16
	4.2 Upphävande och undantag	16
	4.3 Dispens	16
	4.4 Landsbygdsutveckling i strandnära läge	17
	4.5 Tillsyn	17
	Faktaruta: Strandskydd – så funkar det	18
5	Exploatering trots strandskydd	19
	5.1 Exploateringstrycket är högt	20
	5.2 Direkta och indirekta effekter av exploatering	20
	5.3 Är det svårt att få dispens?	21
	Faktaruta: Miljöbalkens portalparagraf	24
6	Ett starkt strandskydd är viktigt	25
	6.1 Allmänhetens tillgång till orörda stränder måste värnas	26
	6.2 Strandzonens biologiska mångfald behöver skyddas	26
	6.3 Strandskyddet motverkar negativa klimateffekter	27
	6.4 Strandskyddet bevarar viktiga ekosystemtjänster	27
	6.5 Ett starkt strandskydd behövs för att nå miljömålen	28
7	Strandskyddsfrågan – en het potatis	29
	7.1 Strandskyddet under lupp	30
	7.2 Politiskt tryck i strandskyddsfrågan	30
	7.3 Leder slopat strandskydd till landsbygdsutveckling?	31
	7.4 Bör strandskyddslagstiftningen inkludera fler syften?	32
	7.5 Mer hänsyn behöver tas till kumulativa effekter	32
	7.6 Allmänhetens inställning till strandskyddet	33
8	Naturskyddsföreningens strandskyddsarbete	35
	8.1 Naturskyddsföreningen en viktig remissinstans	36
	8.2 Föreningarna bevakar att lagstiftningen följs	36
	8.3 Ett starkt strandskydd behövs	37
	8.4 Det här tycker Naturskyddsföreningen om strandskyddet	37

Förord

Strandskyddet har sedan länge hört till Naturskyddsföreningens hjärtefrågor. Redan i början av förra seklet var föreningen aktiv i debatten om exploatering av naturen och behovet av naturskydd. Naturskyddsföreningens företrädare argumenterade då för att det behövdes skydd för att värna värdefull natur och ge alla människor tillgång till naturområden för friluftsliv och rekreation. Diskussionen ledde så småningom till att strandskyddet infördes i Sverige för att säkra allmänhetens tillgång till stränder. Men trots en stark och generell lagstiftning har strandskyddet inte lyckats hejda exploateringen av stränderna. Idag är nästan hälften av stränderna i Stockholmsområdet exploaterade. Frågan om allmänhetens tillgång till fria stränder för bad och friluftsliv är minst lika aktuell som då diskussionen startade för hundra år sedan. Vid sidan av den allemansrättsliga aspekten av strandskyddet är strandskyddet viktigt för att bevara livsmiljöer för växter och djur och för att öka motståndskraften mot klimatförändringarnas negativa effekter. Om vi ska lyckas hejda förlusten av biologisk mångfald och leva upp till våra miljö- och friluftsmål är ett fortsatt starkt strandskydd en nödvändighet.

På senare tid har diskussionerna om strandskyddets framtid varit intensiva. Strandskyddsutredningens förslag som lades fram i december 2020 (SOU 2020:78) kommer med stor sannolikhet innebära att strandskyddslagstiftningen förändras under 2022. När, och i vilken omfattning, är vid tidpunkten för denna rapport's färdigställande oklart.

Karin Lexén
generalsekreterare

"Våra stränder böra betraktas såsom en för hela folket betydelsefull nationell tillgång, vars bevarande i ursprungligt skick av såväl sociala som andra skäl bör eftersträvas"

Ur Betänkande med förslag angående reglering av strandbebyggelsen m. m (SOU 1938:45)

Sammanfattning

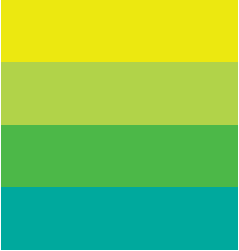
Strandzonen är en mycket speciell miljö på gränsen mellan land och vatten. Strändernas ekosystem är produktiva och artrika och utgör livsmiljö för många rödlistade arter. Naturliga stränder bidrar med flera viktiga ekosystemtjänster och ökar förmågan att klara översvämningar och extremväder. Orörda stränder där vi kan bada och idka friluftsliv är dessutom mycket uppskattade av oss människor och en viktig del av allemansrätten.

Under första halvan av 1900-talet ökade byggandet av små fritidshus i Sverige. Många av husen byggdes strandnära. Men allt fler svenskar som inte ägde en egen strandtomt ville också komma ut i naturen och idka bad- och friluftsliv. Därför infördes på 1950-talet strandskyddet för att säkra allmänhetens tillgång till stränder. Så småningom kom strandskyddslagstiftningen att bli generell och gälla vid alla sjöar och vattendrag i hela landet. Strandskyddets syfte utökades till att förutom den allemansrättsliga tillgången till stränder även omfatta skydd av strandzonens växter och djur. På senare tid har strandskyddet differentierats så att det är lättare att få dispens från strandskyddsreglerna i områden som kommunen pekat ut som viktiga för landsbygdsutveckling.

Varje år ges flera tusen dispenser från strandskyddet – allra flest i Stockholmsområdet. En vanlig orsak till att dispens ges är att området redan är bebyggt vilket gör att naturvärden och allmänhetens tillgänglighet redan gått förlorade. Flest hus i strandnära läge byggs i Norrland där de så kallade LIS-reglerna har gjort det lättare att få dispens om det kan förväntas gynna landsbygdsutvecklingen. Då allmänheten får tycka till om strandskyddet blir det tydligt att de flesta vill ha ett starkt strandskydd och att regelverket inte ska luckras upp. Trots det har förändringar i strandskyddsreglerna för att göra det enklare att bygga strandnära blivit en het politisk fråga på senare tid. För Naturskyddsföreningen är ett starkt, generellt strandskydd en viktig garant för att alla ska ha möjlighet att njuta av stränderna oavsett plånbok, att strandzonens värdefulla ekosystem och dess ekosystemtjänster ska bevaras och att strändernas viktiga funktion som buffertzona i ett förändrat klimat ska bibehållas.

"Strandskyddet har haft en utomordentligt stor betydelse för den svenska naturen och för allmänhetens tillgång till denna natur. I själva verket är det nog ingen överdrift att påstå att ingen annan bestämmelse i naturvårdslagen har haft så stor betydelse för landskapets utseende."

Ur Naturskyddsföreningens remissvar på Naturvårdsverkets förslag till differentierat strandskydd, dnr 242/92

Strandskyddet i Sverige har under lång tid varit generellt och gällt vid alla olika typer av stränder. Strandskyddet garanterar oss alla tillgång till stränder för bad och rekreation samtidigt som det skyddar den biologiska mångfalden vid stränderna. Under senare tid har strandskyddets viktiga roll som ett skydd även mot negativa effekter av klimatförändringarna uppmärksammats allt mer.

Inledning

1

"Sveriges stränder och skärgårdar utgör en naturtillgång av oskattbart värde för hela vårt folk. En ständigt ökad skara människor hämtar där nya krafter och vederkvickelse genom bad och friluftsliv."

Ur propositionen om strandlagen (1950:223)

Strandskyddet är en grundläggande del av allemansrätten och svensk naturvård. När strandskyddet infördes på 1950-talet var det för att skydda stränderna från exploatering och säkra allmänhetens tillgång till stränder för bad och friluftsliv. Sedan dess har strandskyddsreglerna ändrats flera gånger och strandskyddet har i varierande omfattning skärpts, försvagats och ifrågasatts. På 1970-talet blev strandskyddet generellt i hela Sverige och 1994 utvidgades strandskyddet till att även omfatta livsvillkoren för växter och djur.

Stränder är speciella miljöer – de är ofta mycket produktiva och har hög biologisk mångfald. Men mänsklig påverkan i form av bebyggelse, båttrafik, övergödande ämnen och miljögifter påverkar många av världens sjöstränder och kustområden mycket negativt (Jean-Philippe et al 2020, Nicholls et al 2015). I Sverige har det generella strandskyddet under lång tid skyddat en relativt stor andel av våra stränder från

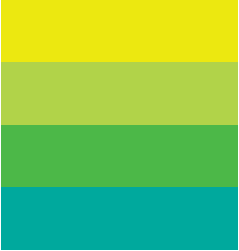
exploatering, men efterfrågan på mark för bostäder är hög och många röster höjs för att lätta på strandskyddet och göra det enklare att bygga strandnära.

Naturskyddsföreningen har under lång tid kämpat för ett starkt, generellt strandskydd för att säkra allas vår tillgång till stränder för bad och friluftsliv och skydda strändernas biologiska mångfald. Föreningen har dessutom länge framhållit att de orörda stränderna spelar en viktig roll som ett naturligt skydd vid översvämningar och extremväder och att strandzonens vegetation utgör en viktig kolsänka. Den här rapporten handlar om vad det är som gör stränder så speciella, varför Naturskyddsföreningen tycker att det är viktigt med ett starkt strandskydd och vad vi riskerar att förlora om strandskyddet försvagas eller tas bort.

"Jag har seglat förbi så många Landstigning förbjuden nu, så att jag börjar bli allvarligt ledsen. Många fina skär, som jag är efter är har varit van vid att besöka och avnjuta, är numera stängda. Ja, det finns faktiskt folk som har mage till att förstöra de skönaste öar med de hemskaste villor och anläggningar och sedan förbjuda andra människor att så mycket som ankra i en vik".

Ur Sven Barthel, "Ö", 1935

Det finns många olika typer av stränder och strandmiljöer. Levnadsvillkoren för strändernas djur och växter skiljer sig mycket åt beroende på vilken typ av strand det är och var i landet den ligger. Orörda stränder är viktiga för den biologiska mångfalden och utgör en viktig del av den gröna infrastrukturen.

Stranden

2

Stranden – den otydliga övergångszonen mellan land och vatten, mellan vått och torrt – skapar fascinerande och unika miljöer som älskas och används av människor världen över och är livsavgörande för många växter och djur. Det grunda vattnet värms snabbt upp på våren vilket uppskattas av både fisk och den badsugna allmänheten. Närmast stranden når ljuset ända ner till botten vilket ger förutsättningar för ett rikt växt- och djurliv. Många groddjur, insekter och fågelarter – bland annat flytande vadarfåglar - är beroende av strandzonens varierade miljö med olika fuktighetsförhållanden och växlande vattenstånd för sin överlevnad.

2.1 Strandzonen är speciell

Det finns många olika typer av stränder – havsstränder, sjöstränder, älvarnas strandbrinkar, klippstränder, sandstränder, våtmarker och erosionspåverkade stränder längs slingrande åar samt deltaområden som omärkligt övergår från att vara fastland till att bestå av flytande vatten. Strandområden av skiftande karaktär utgör viktiga livsmiljöer för ett stort antal växt- och djurarter, men livsbetingelserna för strändernas organismer skiljer sig mycket mellan olika typer av strandmiljöer. Det som är gemensamt för alla stränder är främst strandmiljöns obeständighet – de skiftande förhållandena som beror på att vattnet ständigt rör sig och vattenståndet varierar.

Strandzonen är ofta en produktiv miljö med hög artrikedom som erbjuder extra gynnsamma förhållanden då det gäller temperatur, näringstillgång och skydd för de arter som lever där (Nilsson och Berggren 2000). Variationer i vattenståndet gör att strandlinjen flyttar sig vilket gynnar vissa konkurrenssvaga arter som till exempel de rödlistade växterna ävjepilört (*Persicaria foliosa*) och småsvalting (*Alisma wahlenbergii*). Återkommande översvämningar och vattnets eroderande

kraft skapar många värdefulla miljöer för både landlevande och vattenlevande växter och djur (Naturvårdsverket 2020). I strandzonens grunda vatten trivs både undervattensväxter och övervattensväxter. Växterna skapar i sin tur viktiga livsmiljöer för fiskar, fåglar och andra vattenorganismer. Växterna tar upp näring ur vattnet vilket motverkar övergödning. Deras rötter stabiliserar bottensedimentet så det inte grumlas upp så lätt. Dessutom dämpar vattenvegetationen kraftiga vattenflöden och motverkar erosion – till exempel då ett häftigt regn gör att stora mängder vatten plötsligt forsar från land ut i vattnet. Växternas filtrerande och stabiliserande funktion bidrar till att vattnet blir klarare. Vattenväxterna fungerar även som kolsänkor eftersom de tar upp och binder stora mängder koldioxid. Det gäller till exempel de vidsträckta undervattensängarna av ålgräs som framför allt finns längs västkusten (Dal et al 2016).

2.2 Hög biologisk mångfald

Den biologiska mångfalden vid Sveriges stränder är hög. Över 1000 rödlistade arter har strandzonen och de intilliggande våtmarkerna och vattenmiljöerna som sin livsmiljö (Artdatabanken 2020).

Kustnära strandängar och sandiga miljöer är exempel på strandmiljöer som ofta har höga naturvärden, med särskilda arter knutna till sig (Bergström et al 2020). Andra speciellt värdefulla strandmiljöer är till exempel de undervattensängar som finns på grunda mjukbottnar i skyddade vikar. De brukar kallas för "fiskarnas barnkammare" eftersom de är så viktiga som livsmiljö för uppväxande fiskar. Naturliga kantzoner längs sjöar och vattendrag – oavsett storlek – är ofta mer artrika än det omkringliggande landskapet (WWF 2007, Eide 2014). I skogslandskapet uppvisar s.k. svämskogar ofta speciellt höga naturvärden. I dessa fuktiga miljöer finns god tillgång på död ved som utgör viktiga substrat

för sällsynta mossor och lavar. I det äldre jordbrukslandskapet var stränderna livsviktiga fodermarker, där bete och slåtter gynnade en hög biologisk mångfald (Bjelke & Sundberg 2014). Idag har slåtter och bete upphört vid många stränder som i stället odlats upp eller vuxit igen. Att återinföra slåtter och bete är exempel på åtgärder som gynnar den biologiska mångfalden i många strandmiljöer (Naturvårdsverket 2020). Flera olika strandtyper utgör nyckelbiotoper och är alltså speciellt viktiga för att bevara den biologiska mångfalden. Det gäller bland annat strandbrinkar och blotade branter, hävdade strandängar och bäckraviner (Naturvårdsverket 2003).

Kustnära marina miljöer bidrar på många olika sätt till biologisk mångfald och ekosystemtjänster. De knyter även ihop näringsvävar på land och i vatten (Naturvårdsverket 2018). Kustnära marina ekosystem hör dock till de livsmiljöer där den biologiska mångfalden har utarmats på grund av mänsklig aktivitet det senaste

århundradet (Bergström et al 2020). I Naturvårdsverkets rapportering till EU om bevarandestatus för arter och naturtyper i EU:s art- och habitatdirektiv, påpekas att ett effektivare strandskydd skulle förbättra förutsättningarna för havssträndernas arter och ekosystem (Naturvårdsverket 2019).

2.3 Gränsen som binder ihop

Stränder utgör en viktig del av den gröna infrastrukturen. Obrutna stränder längs kuster och rinnande vatten binder ihop olika delar av landskapet och fungerar som spridningskorridorer för växter och djur (Naturvårdsverket 2020). Trots att de inte är så stora har ofta bäckar och diken höga naturvärden genom att de fungerar som livsmiljöer, spridningskorridorer och ledlinjer i landskapet och bidrar på så sätt till den gröna infrastrukturen (Naturvårdsverket 2014a). Strandskyddet fyller en viktig funktion i detta sammanhang eftersom det motverkar att stränderna fragmenteras (Naturvårdsverket 2015).

I Sverige har vi haft strandskydd sedan 1950-talet. Syftet med strandskyddet är att skydda allmänhetens tillgång till stränder, och livsmiljöerna för strandens växter och djur. Under årens lopp har strandskyddslagstiftningen ändrats flera gånger. Regeringar har kommit och gått och olika förslag om förändring och differentiering av strandskyddslagstiftningen har lagts fram, dragits tillbaka eller antagits.

Varför har vi strandskydd?

3

Miljöbalken slår fast att strandskyddet har två syften: att långsiktigt trygga allmänhetens tillgång till strandområden och att bevara goda livsvillkor för djur- och växtlivet. Men förutom dessa två viktiga funktioner bidrar strandskyddet också till att en rad ekosystemtjänster upprätthålls. Bland annat minskar orörda stränder de negativa effekterna av ett förändrat klimat genom att dämpa häftiga flöden. Stranden med sitt vegetationsbälte fungerar dessutom som ett naturligt filter som förhindrar att miljögifter och andra föroreningar spolas ut i vattnet i samband med skyfall.

3.1 Allmänhetens tillgång till stränder

Det ursprungliga syftet med strandskyddet var att trygga allmänhetens tillgång till platser för bad och friluftsliv. I början av 1900-talet handlade naturskyddsdebatten främst om att skydda naturen från människan. Men under 1930-talet fick idéerna om att naturen i allmänhet - och stränderna i synnerhet - behövde skyddas för att människor skulle få möjlighet till vila och rekreation allt större genomslag. Man framhöll också friluftslivets stora betydelse för folkhälsan och för samhällets allmänna demokratisering och sociala rättviseutveckling (Segrell 1995).

Under 1900-talets första hälft ökade byggandet av små fritidshus, och en stor andel av dessa byggdes på strandtomter (Melchert 2011). Semester-rätten i Sverige utökades 1951 från två till tre veckor vilket medförde att svenskarna fick större möjlighet att ge sig ut i naturen. För att säkra den allemansrättsliga tillgången till stränder infördes en provisorisk strandlag 1950 som innebar att länsstyrelserna kunde förbjuda att byggnader uppfördes inom en zon på 300 meter från strandlinjen. Lagen innebar en tydlig prioritering av allmänhetens friluftsintrasse framför andra intressen. Strandskyddslagstiftningen permanentades 1953. Skyddet omfattade de strandom-

råden länsstyrelserna pekat ut och gällde alltså inte generellt vid alla stränder (Segrell 1995).

3.2 Generellt strandskydd

Trots strandskyddslagstiftningen ökade exploateringen av Sveriges stränder. Expansionen av fritidsbebyggelse fortsatte under 1960- och 70-talet. I naturvårdskommitténs betänkande 1974 konstaterades att sedan strandskyddet infördes 1950 hade omkring 400 000 fritidshus tillkommit i sjö- och kustnära områden (Segrell 1995). 1960-talets industrietableringar längs kusterna skedde dessutom till stor del i områden som tidigare varit oexploaterade. För att hejda exploateringen av stränderna skärptes strandskyddet 1975 så att det kom att gälla generellt vid alla stränder i hela landet. Tidigare hade skyddet endast omfattat de strandområden som länsstyrelserna beslutat om. Länsstyrelsen fick trots det generella skyddet även i fortsättningen möjlighet att undanta småvatten som uppenbarligen saknade betydelse för bad och friluftsliv från strandskyddet. Därför har det funnits vissa undantag från det generella strandskyddet i 11 av Sveriges 21 län (t ex Norrbotten, Stockholm och Skåne). Det vanligaste undantaget är att strandskyddet upphävts vid de smalaste vattendragen. I några län har det även funnits undantag från strandskyddet vid sjöar mindre än en hektar. Under 2022 kommer strandskyddet vid alla små sjöar och vattendrag förmodligen att upphävas i linje med Strandskyddsutredningens (SOU 2020:78) förslag. Det finns även undantag från strandskyddet då det gäller ekonomibyggnader som behövs för jordbruket, fisket, skogsbruket eller renskötseln.

3.3 Skydd av den biologiska mångfalden

Strandskyddets sociala syfte som fokuserade på att säkra allmänhetens tillgång till stränder för bad och friluftsliv komplette-

rades så småningom med ett ekologiskt syfte. 1994 utvidgades strandskyddslagstiftningen till att även omfatta skydd av livsvillkoren för växter och djur. De viktigaste skälen till att lagstiftningen ändrades var att man ville förtydliga vikten av att bevara den biologiska mångfalden. I propositionen där den borgerliga regeringen föreslog att strandskyddets syften skulle utökas framhölls att stränderna är värdefulla miljöer för växter och djur. Strandzonen är speciellt viktig eftersom den utgör en övergång mellan land och vatten och omfattar många olika livsmiljöer. Man påpekade också att den biologiska mångfalden är mycket stor längs stränderna (Prop 1993/94:229).

3.4 Differentiering av strandskyddet

När strandskyddets syften 1994 utökades till att även skydda växt- och djurlivet innebar det en tydlig skärpning av lagstiftningen. Ungefär samtidigt höjdes även rösterna för att strandskyddet borde differentieras. Från ett antal länsstyrelser och kommuner i framför allt norra Sverige kom önskemål om möjligheter till en generösare tillämpning av strandskyddsreglerna i utpräglade glesbygdsområden (Segrell 1995). Under 1990-talet och början av 2000-talet genomfördes flera utredningar om strandskyddslagstiftningen och hur den eventuellt skulle kunna differentieras.

Efter många turer och utredningar med differentieringsförslag som lades fram och modifierades presenterade miljödepartementet 2008 i promemorian *Stranden – en värdefull miljö* (Ds 2008:21) ett konkret förslag på hur strandskyddet skulle kunna differentieras. I promemorian hävdades att

strandskyddslagstiftningen led av bristande legitimitet på grund av att samma regler gäller i hela Sverige oavsett om det finns mycket eller lite strandnära bebyggelse inom ett område. Det ansågs därför vara nödvändigt att strandskyddet skulle bli mer flexibelt. Förslaget som miljödepartementet presenterade för att öka flexibiliteten innebar att en kommun skulle kunna avsätta speciella områden för landsbygdsutveckling där det skulle bli lättare att få tillstånd att bygga strandnära. Ett krav var att byggandet skulle kunna förväntas stimulera den lokala landsbygdsutvecklingen och att det fanns gott om oexploaterade stränder i området. Strandskyddslagstiftningen ändrades 2009 i linje med miljödepartementets förslag. Kommunerna fick möjligheten att avsätta områden för landsbygdsutveckling i strandnära läge (s.k. LIS-områden) i översiktsplanen.

Samtidigt som LIS-bestämmelserna infördes flyttades huvudansvaret för att upphäva eller ge dispens från strandskyddsreglerna till kommunerna – tidigare låg detta ansvar hos länsstyrelserna. Visserligen hade flera kommunerna sedan 1970-talet haft möjlighet att ge dispens från strandskyddet genom s.k. delegation från länsstyrelsen, men det var först i samband med förändringarna i strandskyddslagstiftningen 2009 som ansvaret formellt flyttades till kommunerna. Kommunerna fick också huvudansvaret för att se till att strandskyddsreglerna följs.

Vid sidan av LIS-reglerna infördes 2014 möjlighet för länsstyrelserna att upphäva strandskyddet vid små sjöar och vattendrag som inte har så stor betydelse för att tillgodose strandskyddets syften.

Strandskyddets utveckling

- 1950 Sveriges första strandskyddslag – den provisoriska strandlagen
- 1953 Den permanenta strandlagen
- 1964 Strandskyddet blir en del av den nya naturvårdslagen
- 1975 Strandskyddet blir generellt
- 1994 Strandskyddets syfte utökas till att omfatta även skydd av strändernas växter och djur
- 2009 LIS-reglerna införs. Kommunerna får det huvudsakliga ansvaret för dispensgivning
- 2014 Länsstyrelsen får möjlighet att upphäva strandskyddet vid små sjöar och vattendrag

Strandskyddet är generellt och gäller 100 meter ut respektive in från strandlinjen. Det finns undantag när strandskyddet inte gäller och det går att få dispens från strandskyddsreglerna om vissa kriterier är uppfyllda.

Strandskydd – så funkar det

4

Strandskyddet är en förbudslagstiftning som tillkommit för att förhindra överexploatering, bevara allmänhetens tillgång till strand och vatten och för att skydda växter och djur. Strandskyddsbestämmelserna gäller i hela Sverige oavsett hur mycket sjöar och vattendrag eller vilka arter det finns. Tillämpningen av strandskyddslagstiftningen har sedan 1970-talet inneburit en ökad decentralisering som i sin tur har lett till att kommunerna har fått ett allt större inflytande över strandskyddet (Segrell 1995, Ekström et al 2004). Sedan 2009 är det kommunerna som är ansvarig för merparten av strandskyddsdispenserna. Innan 2009 kunde länsstyrelserna delegera dispensprövningen till kommunerna.

4.1 Strandskyddsreglerna

Strandskyddet gäller generellt vid alla vatten 100 meter ut i vattnet och 100 meter upp på land räknat från strandlinjen. Länsstyrelsen har möjlighet att utöka skyddet till 300 meter om det behövs för att tillgodose strandskyddets syften. Länsstyrelsen har även haft möjlighet att upphäva strandskyddet vid små sjöar och vattendrag (mindre än en hektar respektive smalare än två meter) om deras betydelse för att tillgodose strandskyddets syften är liten.

Man får inte anlägga, gräva, bygga något eller genomföra åtgärder som kan skada växt- eller djurliv inom strandskyddat område. Det går att få dispens från strandskyddet men då krävs särskilda skäl och att syftet med strandskyddet inte påverkas negativt.

Sedan 1975 har strandskyddet varit generellt vilket innebär att strandskyddsreglerna har gällt vid stora, imponerande sjöar såväl som vid små, obetydliga bäckar. Eftersom storleken på ett vatten säger mycket lite om dess betydelse för växt- och djurliv har just det faktum att strandskyddet varit generellt varit av stor vikt för den biologiska mångfalden. Många gånger är det just de minsta sjöarna och bäckarna

som hyser de högsta naturvärdena både som livsmiljöer och som strukturer i landskapet. Till exempel är små vattendrag mycket viktiga som reproduktions- och uppväxtlokaler för många olika fiskar, däribland öring, lax, harr och den rödlistade arten havsnejonöga (Naturvårdsverket 2014).

4.2 Upphävande och undantag

Det finns ett antal undantag från förbudet att bygga på stränderna. Dels har de areella näringarna (jordbruk, skogsbruk, fiske och renskötsel) undantag från strandskyddet så att det går att uppföra byggnader och andra anläggningar som behövs för verksamheten och som för sin funktion måste ligga nära stranden (som till exempel en sjöbod). Kommunen får enligt plan- och bygglagen även bestämma att strandskyddet ska upphävas för ett område i detaljplan om det föreligger särskilda skäl, och om intresset av att ta området i anspråk väger tyngre än strandskyddsintresset. Strandskyddet gäller dessutom inte då det byggs en allmän väg eller järnväg om den ingår i en fastställd vägplan eller järnvägsplan. I hälften av Sveriges län (t ex Norrbotten, Stockholm och Skåne) har länsstyrelsen beslutat om undantag från strandskyddet vid små sjöar och/eller vattendrag (se ovan).

4.3 Dispens

Strandskyddslagstiftningen är en förbudslagstiftning, men i vissa fall går det att söka dispens. Dispens från strandskyddsbestämmelserna ska enligt strandskyddsreglernas förarbeten och praxis ges med stor restriktivitet (Naturvårdsverket 2011). Om ett strandskyddsområde har stor betydelse för naturvården eller friluftslivet bör normalt inte dispens ges över huvud taget (Thorén et al 2013).

Det är för det mesta kommunen som prövar en ansökan om dispens från strandskyddet. Länsstyrelsen är kontrollmyndighet och kan överpröva kommunens beslut.

Länsstyrelsen är också den instans som ansvarar för dispenser inom skyddade områden som t ex naturreservat och nationalparker. Länsstyrelsen har även hand om dispenserna då det gäller anläggande av allmänna vägar, järnvägar och försvarsanläggningar.

Den vanligaste åtgärden som människor söker dispens för är för att bygga en komplement- eller tillbyggnad. Det vanligaste skälet till att dispens ges är att ett område redan är i anspråkstaget – det vill säga att det till exempel redan ligger ett hus där eller att området redan är exploaterat på något sätt.

4.4 Lättare bygga strandnära på landsbygden

Sedan 2009 har det funnits möjlighet för kommunerna att pekat ut områden i översiktsplanen där man vid prövning av strandskyddsdispenser tar hänsyn till att en byggnation på en viss plats förväntas bidra till utvecklingen av landsbygden.

Men större delen av våra kust- och skärgårdsområden har varit skyddade från att bli så kallade LIS-områden. Dessutom ska kommunerna vara restriktiva med att peka ut LIS-områden i närheten av tätorter och vid de stora sjöarna (Naturvårdsverket 2017). Dispenserna som har givits ges inom LIS-områden är endast en liten del av det totala antalet dispenser som beviljats varje år (mindre än 5 procent), men antalet har ökat år efter år. (Naturvårdsverket 2019). LIS-reglerna har fått kritik från flera kommuner för att inte vara tillräckligt flexibla men det finns även kommuner som ansett att LIS-systemet har potential att leda till landsbygdsutveckling (SOU 2020:78). Systemet har utvärderats flera gånger sedan det infördes.

4.5 Tillsyn

Kommunerna och länsstyrelserna har gemensamt ansvar för att se till att strand-

skyddsreglerna följs. Den som bryter mot strandskyddslagstiftningen kan dömas för brott mot områdesskydd. Men kommunerna arbetar inte speciellt mycket med strandskyddstillsyn, bland annat på grund av bristande resurser vilket i sin tur beror på politiska prioriteringar (Naturvårdsverket 2013). Flera statliga utredningar har lyft fram problemet med att tillsynen brister i omfattning och att det finns begränsade resurser för tillsyn (se t ex SOU 2015:108 *Strandskyddet i praktiken*, SOU 2020:78 *Tillgängliga stränder – ett mer differentierat strandskydd*). I sin gemensamma utvärdering av strandskyddet 2014 konstaterade Naturvårdsverket och Boverket att strandskyddsreglerna överträds i alla län i Sverige. Myndigheterna påpekade att bristande kompetens och brist på resurser i kombination med politiskt tryck i strandskyddsfrågan riskerar leda till att strändernas värden urholkas (Naturvårdsverket & Boverket 2014).

För att undersöka hur strandskyddsreglerna efterlevs genomförde tio länsstyrelser, som ansåg att tillsynen var eftersatt, 2018 en nationell kontrollinsats vid drygt 200 olika platserna i Sverige. Vid drygt hälften av dessa platser fann länsstyrelserna anledning att utreda misstänkta överträdelser (Miljösamverkan Sverige 2019).

Faktaruta: Strandskydd – så funkar det

- Strandskyddsreglerna finns i 7 kap. 13–18 h §§ miljöbalken
- Strandskyddet är en förbudslagstiftning – man får inte uppföra nya byggnader eller ändra byggnader, gräva, spränga eller utföra andra åtgärder som kan skada växt- och djurliv
- Strandskyddet gäller i hela Sverige vid alla kuster, sjöar och vattendrag
- Strandskyddet skyddar området 100 meter ut och in från strandlinjen
- Länsstyrelsen kan utöka strandskyddet upp till 300 meter
- Det går att få dispens från strandskyddet – då krävs särskilda skäl
- Kommunen kan upphäva strandskyddet för ett område i samband med att en ny detaljplan antas. Även då krävs särskilda skäl och intresset av att detaljplanera området måste väga tyngre än strandskyddets syften

Trots att vi har haft strandskydd sedan 1950-talet fortsätter stränderna att bebyggas. Varje år tillkommer nya villor, bryggor och marinor. Störst exploateringstryck finns längs Sveriges kuster men även i inlandet ökar exploateringen. Det förefaller vara relativt lätt att få dispens trots att strandskyddslagstiftningen är en förbudslagstiftning.

Exploatering trots strandskydd

5

Under 1900-talets första hälft byggdes allt fler sommarstugor och fritidshus längs Sveriges stränder och kuster. Strand- skyddslagstiftningen var ett försök att hejda denna utveckling. Men trots att strandskyddet infördes 1950 fortsatte exploateringen av stränderna att öka. Idag är vissa områden – särskilt kustområdena vid våra största städer Stockholm, Göteborg och Malmö – kraftigt exploaterade, och förlusten av orörda stränder fortsätter (Sundblad & Bergström 2014).

"för närvarande pågår en synnerligen omfattande och hastigt framskridande exploatering och styckning av skogsområdena i närheten av de större städerna. Förmodligen stadsbor lägga beslag på så gott som alla natursköna områden, som gränsa intill hav, sjöar och vattendrag. Miltals från staden bli på detta sätt strandområdena förvandlade till tomter och parker i enskild ägo."

Ur motion Andra kammaren nr 165/1936

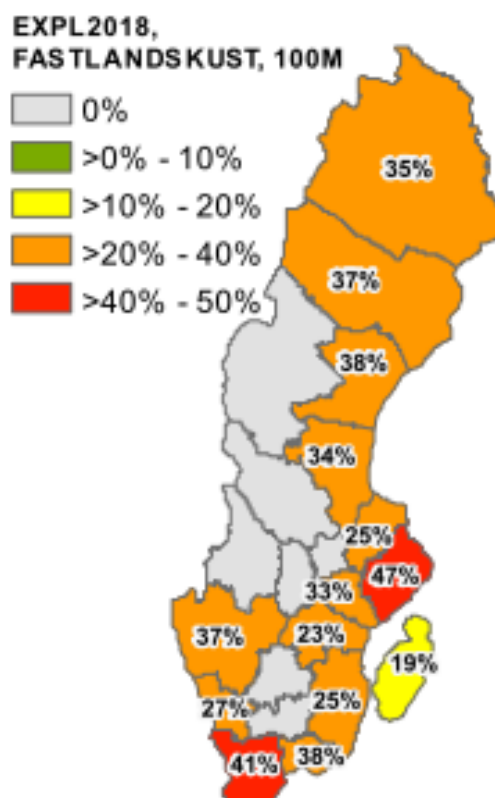
5.1 Exploateringstrycket är högt

Ungefär hälften av Sveriges befolkning är bosatt inom en mil från havet. Exploateringstrycket inom kust- och skärgårdsområdena är alltså särskilt högt vid kusten samtidigt som havsstränderna hör till de mest skyddsvärda stränderna vi har i Sverige. Ungefär 35 procent av den svenska kusten är redan exploaterad. I de mest tätbefolkade delarna av Sverige är nästan hälften av stränderna bebyggda (Länsstyrelserna 2018).

Intresset för att bygga vid stränderna är stort även i inlandet. Exploateringstrycket är särskilt högt i och i närheten av tätorter. I Stockholms län är det en fjärdedel av inlandsstränderna som är exploaterade men i de flesta länen ligger exploateringsgraden vid sjöar och vattendrag på 10–20 procent (Länsstyrelserna 2018).

I Miljö- och samhällsbyggnadsdepartementet promemoria *Ett förnyat strandskydd* från 2005 konstaterades att strän-

derna fortsätter att exploateras för olika ändamål som till exempel bostäder, industrier och hamnar. I promemorian påpekades att det är frestande att se stränderna som en obegränsad resurs men att det är viktigt att komma ihåg att stränder är en ändlig tillgång som vi måste hushålla med i linje med miljöbalkens portalparagraf.

Figur 1. Andelen exploaterad yta inom 100 meter för fastlandskust i olika län. Från länsstyrelsen i Norrbottens län (Länsstyrelserna 2018).

5.2 Direkta och indirekta effekter av exploatering

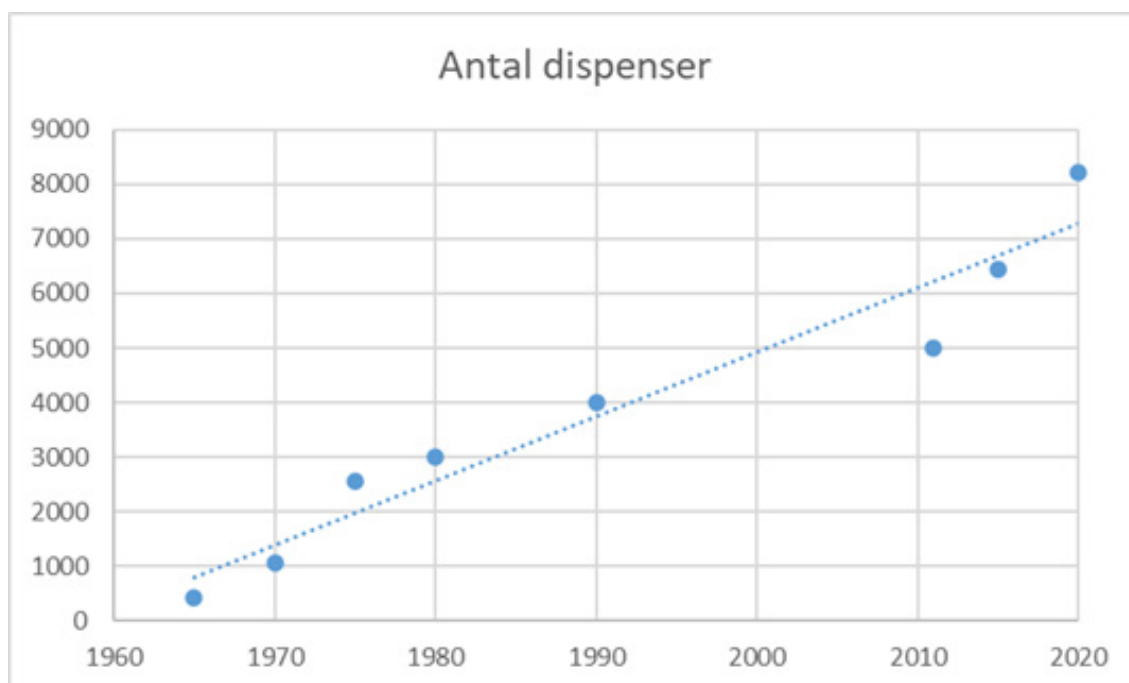
När nya byggnationer uppförs i områden som tidigare varit strandskyddade leder det till direkt påverkan på strandmiljön, till exempel genom avverkning, avvattning, hårdgörning av ytor, och i samband med uppförande av marinor ofta även muddring. Detta leder till att strandzonens naturvärden riskerar att helt eller delvis gå förlorade. Men exploatering av tidigare

obebyggda stränder leder även till en rad indirekta effekter. Till exempel finns stor risk för att strandzonens filtrerande och skuggande funktion minskar när strandnära områden bebyggs. Även konnektiviteten kan försämrats, det vill säga strändernas funktion som spridningskorridorer mellan naturområden. Dessutom tillkommer ofta installation av avloppsanläggningar och anläggande av bryggor vilket riskerar att spä på de negativa effekterna. Nybyggnationer på stränder leder även till att det dras vägar vilket i sin tur öppnar upp för ytterligare exploatering.

5.3 Är det svårt att få dispens?

Sedan 2009 är det kommunen som ansvarar för prövningar av de flesta strandskyddsdispenser. En mindre del av dispensererna svarar länsstyrelserna för. Antalet dispenser som beviljas varje år har ökat konstant ända sedan strandskyddet infördes (Figur 2). Idag ges totalt över 8000 dis-

penser av kommuner och länsstyrelser per år. Hur många dispenser som beviljas varierar mellan länen och mellan kommunerna. Kommunerna i Västra Götalands län och Stockholms län står tillsammans för ungefär en tredjedel av det totala antalet dispensbeslut i Sverige (data från Naturvårdsverket 2021). Den vanligaste anledningen till att man söker dispens är att man vill bygga ett hus eller uppföra en komplement- eller tillbyggnad på en redan befintlig strandtomt. Byggnad av hus och bryggor på helt nya platser är inte lika vanligt. De senaste åren har runt 800–1000 nya hus och bryggor per år etablerats vid stränder i Sverige. Flest nya hus byggs i Norrland där flera kommuner tillämpar LIS-reglerna. Det vanligaste särskilda skälet för att ge dispens från strandskyddet är att området redan är i anspråkstaget – dvs att det redan är bebyggt på något sätt (Naturvårdsverket 2021).

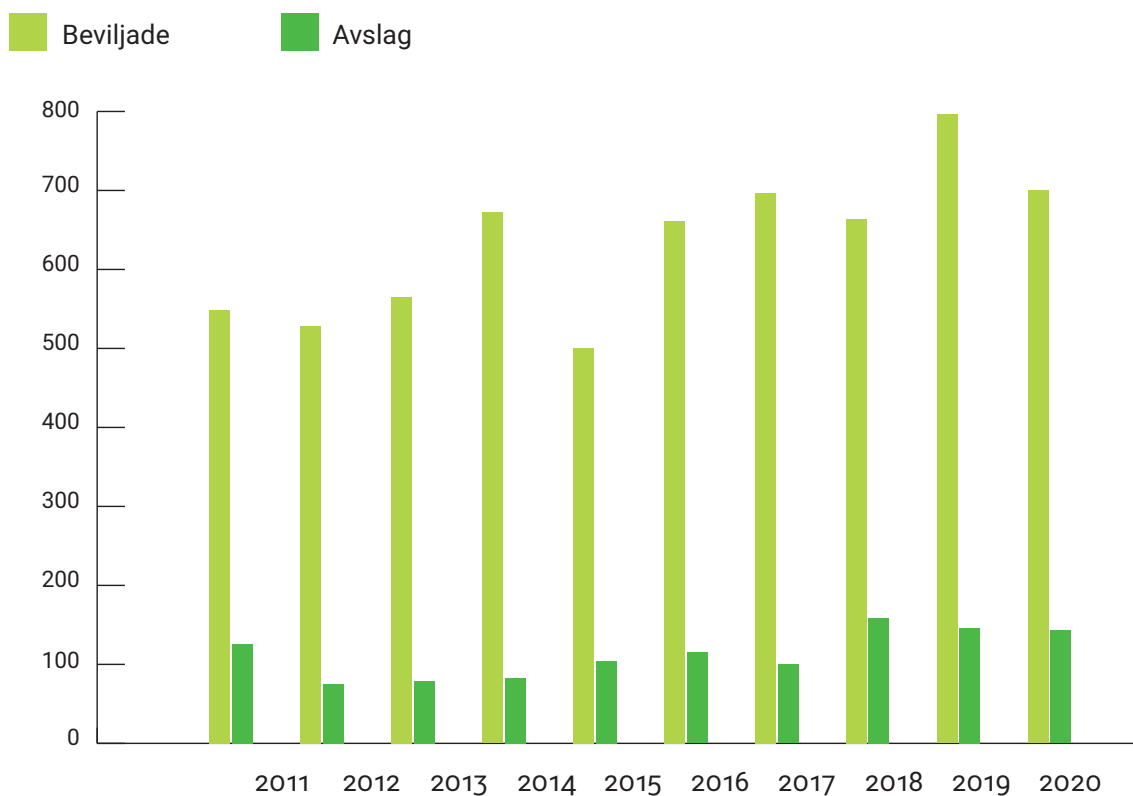
Figur 2. Antal strandskyddsdispenser i Sverige. Data från Segrell 1995 och Naturvårdsverket 2021.

Det saknas statistik över hur många ansökningar om dispens från strandskyddet som avslås av kommunerna men det samlade intrycket utifrån flera olika studier är att det inte är speciellt svårt att få dispens från strandskyddsreglerna. En granskning av bryggärenden där drygt hälften av ansökningarna utgjorde strandskyddsärenden (övriga ärenden handlade om s.k. vattenverksamhet) på Västkusten visar att 69–88 procent av dispensansökningarna beviljades – detta trots att det många gånger rörde sig om känsliga bottnar med ålgräs (Eriander et al 2017). Av tre examensarbeten från svenska universitet där sammanlagt åtta kommuners hantering av strandskyddsärenden granskats (Tabell 1) framgår att endast en mycket liten del av

de granskade ansökningarna avslogs (Pettersson 2006, Stumble 2006, Jeppsson Krell 2012). I slutrapporten i Naturvårdsverkets forskningsprojekt *Naturskydd och dispenser* konstateras att beviljandegraden i strandskyddsärenden var mycket hög i alla de fem kommuner som ingick i granskningen. Värmdö kommun beviljade ett mycket stort antal dispenser (2 211 dispenser) under den period som granskningen omfattade (2012-2017). I rapporten konstateras att det är anmärkningsvärt med så hög beviljandegrad som dessutom gäller ett mycket stort antal strandskyddsdispenser eftersom prövningen av strandskyddsdispenser egentligen ska ske restriktivt (Zetterberg et al 2021).

Källa	År	Kommun/Län	Beviljade	Avslag
Petersson 2006 Examensarbete SLU	2000-2005	Håbo Uppsala Östhammar	34 107 190	2 9 26
Stuble 2006 Examensarbete LU	2006	Kungsbacka	43	2
Jeppsson Krell 2012 Examensarbete LU	2008-2009	Helsingborg Kristianstad Olofström Ystad	14 39 25 4	2 1 0 3
Zetterberg et al 2021	2012-2017	Luleå Gävle Värmdö Strömstad Trelleborg	29 54 47 23 23	0 0 0 5 3
Summa			632	51

Tabell 1. Beviljanden och avslag i fyra olika granskningar av strandskyddsdispenser varav tre är examensarbeten vid Sveriges Lantbruksuniversitet och Lunds universitet som omfattar åtta svenska kommuner och en (Zetterberg et al 2021) är en granskning av totalt 186 beslut i fem kommuner genomförd av forskare vid Stockholms universitet. Av de totalt 683 granskade strandskyddsärenden i 13 kommuner beviljades dispens i 93 procent av fallen.

Figur 3. Antal beviljade strandskyddsdispenser samt avslag hos länsstyrelserna. Data är hämtade från Naturvårdsverkets årliga uppföljningar av strandskyddet 2013–2021.

Även då det gäller dispenser som beviljas av länsstyrelsen är det betydligt fler som beviljas än som avslås. Data från Naturvårdsverket från de senaste åren visar att i länsstyrelsernas strandskyddsbeslut avslås 10–20 procent av åtgärderna medan 80–90 procent beviljas (Figur 2).

Som framgår av tabell 1 och figur 3 förefaller det vara relativt lätt att få dispens från strandskyddet trots att strandskyddslagstiftningen är en förbudslagstiftning och dispenser ska prövas med stor restriktivitet. Frikostiga dispensgivning bör rimligen vara en bidragande orsak till den ökande exploateringen av speciellt kust-

stränderna som förekommer i Sverige.

Länsstyrelsen har som uppgift att granska alla de strandskyddsdispenser kommunen beviljar. I ungefär 10–15 procent av fallen får kommunen bakläxa då de beviljat dispens vilket leder till att länsstyrelsen upphäver dispensen (se t ex SOU 2020:78 sid 109). I sin gemensamma utvärdering av strandskyddsreglerna 2014 konstaterade Naturvårdsverket och Boverket att bedömningen av den långsiktiga påverkan på strandskyddets syften behöver förbättras i samband med dispensbeslut (Naturvårdsverket & Boverket 2014).

Miljöbalkens portalparagraf

Ur Miljöbalken

1 § Bestämmelserna i denna balk syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. En sådan utveckling bygger på insikten att naturen har ett skyddsvärde och att människans rätt att förändra och bruka naturen är förenad med ett ansvar för att förvalta naturen väl.

Strandskyddet är viktigt för allas vår allemansrättsliga tillgång till stränder för bad och friluftsliv. Strandskyddet är också en viktig del av det allmänna naturskyddet och behövs för att bevara den biologiska mångfalden. Utan ett starkt strandskydd blir det svårt att nå flera av de svenska miljömålen. Strandskyddet bidrar också till att bevara flera viktiga ekosystemtjänster och ökar vår förmåga att klara översvämningar och extremväder.

Ett starkt strandskydd är viktigt

6

Strandskyddet är alltså en av våra viktigaste skyddsmekanismer för allemansrätten. Lagstiftningen är också central för att skydda växt- och djurliv och värna den biologiska mångfalden. Strandzonen förser oss med en rad värdefulla ekosystemtjänster som vattenrening och utjämning av flöden. Ett väl fungerande strandskydd behövs även för att bevara dessa funktioner men det är inte något som ingår i strandskyddets syften som de formulerats i lagen.

6.1 Allmänhetens tillgång till orörda stränder behöver värnas

Enligt svensk grundlag ska alla ha tillgång till naturen i enlighet med allemansrätten. Det generella strandskyddet är en grundläggande skyddsreglering för denna allemansrätt. Det är uppenbart att sjöar, vattendrag och kustområden är mycket betydelsefulla för såväl folkhälsan som friluftslivet och besöksnäringen. Boverket framhåller till exempel i sin *Vision för Sverige 2025* hur viktiga stränderna är för rekreation och hälsa (Boverket 2012). En av våra vanligaste friluftaktiviteter är att bada och simma i sjö eller hav (Naturvårdsverket 2019). Samtidigt leder ökad privatisering av strandnära områden till att de upplevelsevärden som stranden bidrar med försämras (Havs- och vattenmyndigheten 2019a). Strandskyddet fyller alltså en mycket viktig roll för att värna allmänhetens tillgång till stränder och motverka att områden viktiga för alla medborgares rekreation och hälsa privatiseras. Då kommuner avslår ansökningar om strandskyddsdispens är det absolut vanligaste skälet att man vill säkra allmänhetens tillgänglighet till strandzonen (Petersson Forsberg 2008).

Ett väl fungerande strandskydd är viktigt för att Sveriges friluftsmål ska nås (SNV:s hemsida <https://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledningar/Skyddad-natur/Strandskydd/>).

Hur mycket friluftslivets intressen synliggörs i kommunernas fysiska planering va-

rierar emellertid stort mycket mellan olika kommuner (Petersson Forsberg 2008).

6.2. Strandzonens biologiska mångfald behöver värnas

Det generella strandskyddet utgör en mycket viktig del av naturskyddet i Sverige. Det saknas säkra uppgifter om hur stora arealer som har skyddats "automatiskt" på grund av att de omfattas av det generella strandskyddet men enligt länsstyrelserna ligger drygt 13 procent av Sveriges yta inom 100 meter från en strand (SOU 2020:78). Detta innebär att ca 60 000 kvadratkilometer strandnära områden har varit skyddade genom det generella strandskyddet. Visserligen har det funnits undantag vid små sjöar och vattendrag i en del län (se ovan), men med tanke på att Sverige har hundratusentals sjöar och mer än en miljon kilometer vattendrag och att strandskyddet inte bara omfattar landstranden utan sträcker sig 100 meter ut i vattnet, borde det i praktiken röra sig om betydligt större arealer som har skyddats genom det generella strandskyddet. Om strandskyddet upphävs vid små sjöar och vattendrag från 2022 innebär det en kraftig minskning av naturskyddet i Sverige. Som redan konstaterats har över 1000 rödlistade arter strandzonen som sin livsmiljö (Artdatabanken 2020). Till exempel är flera rödlistade arter av trolsländor och en rad andra insekter och vattenlevande smådjur helt beroende av småvatten och dess stränder för sin överlevnad (Bjelke & Sundberg 2014). En av de vattenmiljöer som det är speciellt viktiga att skydda är småvatten med bra vattenkvalitet som är helt fisk- och kräftfria. Denna typ av vatten är avgörande för Sveriges groddjur, men de har med tiden blivit allt ovanligare på grund av utdikning och exploatering vilket lett till att många groddjursarter idag är hotade (Eide 2013). Bäckar och diken har ofta höga naturvärden trots att de är små och inte så iögonenfallande. De små vattendragen är extra viktiga att värna eftersom de - förut-

om att utgöra viktiga livsmiljöer för många organismer - fungerar som spridningskorridorer i landskapet för växter och djur som trivs i våta miljöer. Orörda strandmiljöer är också viktiga för många fåglar som antingen häckar i strandmiljön eller har stränderna som viktig födosöksplats då de rastar under vår- och höststräcken.

Vid kusterna är det speciellt grunda vikar med undervattensvegetation som behöver skyddas. Dessa vikar brukar kallas för "fiskarnas barnkammare" eftersom de utgör uppväxtmiljöer för många småfiskar som hittar mat och skydd bland strandzonens undervattensväxter. På västkusten utgör de vidsträckta ålgräsängarna viktiga uppväxt- och livsmiljöer för ett stort antal av västerhavets fisk- och kräftdjursarter ((Moksnes, et al 2017). I Östersjöns kustområden är kustnära våtmarker och översvämningssområden mycket betydelsefulla som lekplatser för gädda, abborre och mört (Bergström et al 2020). Samtidigt hör de grunda, vågskyddade vikarna till de lokaler som är mest attraktiva för bryggor och marinor och de är därför utsatta för ett högt exploateringsstryck. På ostkusten försvinner någon procent av de tillgängliga uppväxtmiljöerna för fisk varje år på grund av exploatering (Sundblad & Bergström 2014) och på västkusten har ålgräsängarna minskat med över 60 procent sedan 1980-talet (Lawett & Moksnes 2013).

Eftersom strandskyddet är så viktigt för den biologiska mångfalden fyller det även en viktig roll för att Sverige ska leva upp till sina åtaganden enligt Art- och habitatdirektivet. Direktivet innebär att vi förbundet oss att skydda ett antal arter och naturtyper som är speciellt viktiga för att bevara den biologiska mångfalden i Europa. Av de 22 "blöta" naturtyper som listas i direktivet är bevarandestatusen otillräcklig i 13 (dvs i 60 procent av fallen) och trenden är negativ i majoriteten av dessa (SLU 2020).

6.3 Strandskyddet motverkar negativa klimatteffekter

Strandskyddet bidrar till att vi i Sverige står bättre rustade mot skyfall, översvämningar och andra väderrelaterade problem än många andra länder. De pågående klimatförändringarna förväntas leda till fler extremväder med höga flöden och översvämningar som följd (Sjökvist et al 2015). Våtmarker kan bidra till att jämna ut flödestopp och fungerar som en buffert mot översvämningar (Naturvårdsverket årtal okänt <https://naturvardsverket.se/upload/sa-mar-miljon/vatten/vatmark/3-minskad-oversvamningsrisk.pdf>). Det innebär att översvämningssområden och våtmarker längs vattendrag fungerar som översvämningsskydd mot övrig mark (Ramboll 2019).

Många strandnära områden i Sverige – särskilt i Halland, Skåne, Blekinge, Öland och Gotland - är översvämningss känsliga. Risken för översvämningar, skred och erosion förvärras i ett förändrat klimat. Klimat- och sårbarhetsutredningen (SOU 2007:60) framhöll i sitt slutbetänkande att det är nödvändigt att Sverige anpassas till de förväntade klimatförändringarna genom att hänsyn tas till klimatet i översikts- och detaljplanering.

Oexploaterade strandnära områden kan bidra positivt till klimatanpassningen på flera sätt. Flerårig vegetation som till exempel ålgräsängar kan ta upp stora mängder koldioxid och fungerar därmed som viktiga kolsänkor (Röhr et al 2016, Bergström et al 2020).

6.4 Strandskyddet bevarar viktiga ekosystemtjänster

Strandzonen bidrar med många ekosystemtjänster - bland annat vattenrening och skydd mot såväl torka som översvämningar (Naturvårdsverket 2020). Skyddet av stränderna är viktigt för att dessa ekosystemtjänster ska bibehållas. Förutom att fungera som kolsänkor motverkar grunda vikarnas undervattensängar även över-

gödning genom att ta upp näringsämnen ur vatten och sediment. Ålgräset dämpar strömmar och vågor samtidigt som dess jordstammar och rötter stabiliserar botten-sedimentet. Detta leder till att erosionen minskar och att vattnet blir mindre grumligt där det växer ålgräs (Moksnes, et al 2017). Ytterligare en ekosystemtjänst som redan berörts är att de grunda mjukbott-narna med undervattensvegetation fungerar som "fiskarnas barnkammare" och alltså spelar stor roll för fiskbeståndens utveckling.

6.5 Ett starkt strandskydd behövs för att nå miljömålen

Eftersom strandskyddslagstiftningen skyddar organismerna som har sin livsmiljö i strandzonen är strandskyddet ett viktigt verktyg för att värna biologisk mångfald och för att nå flera av de svenska miljömålen – särskilt målen *Levande sjöar och vattendrag*, *Hav i balans* samt *levande kust och skärgård* och *Myllrande våtmarker* men även *Ett rikt växt- och djurliv*.

I uppföljning av miljömålet *Levande sjöar och vattendrag* konstaterar Havs- och vattenmyndigheten att för att miljömålet ska kunna nås måste strandskyddet tillämpas strikt och tillsynen skärpas och bli mer omfattande (Havs- och vattenmyndigheten 2019a). Det är också viktigt att strandzonen djur och växter har tillgång till tillräckligt stora områden med livsmiljöer av god kvalitet. Dessutom bör miljöerna hänga ihop (s.k. grön infrastruktur) så att arter kan sprida sig mellan olika områden (Naturvårdsverket 2014b, Havs- och vattenmyndigheten 2019a).

I Havs- och vattenmyndighetens uppföljningen av miljömålet *Hav i balans* samt *levande kust och skärgård* påpekas att den ökande bebyggelsen i närheten av kuststränder leder till att livsmiljöer förstörs eller fragmenteras vilket medför konsekvenser för både växter och djur, deras livsmiljöer och strandzonens förmåga att bidra med ekosystemtjänster som människan nyttjar (Havs- och vattenmyndigheten 2019b).

"Det ökade intresset av att bo sjönära har gjort att bostäder i många fall har byggts i områden som är översvämningshotade. I dagens klimat riskerar drygt 6 miljoner m² byggnadsyta längs vattendrag att översvämmas i genomsnitt en gång per 100 år. Denna yta kommer sannolikt att öka". Ur SOU 2007:60

Ålgräs.

Strandskyddsfrågan finns ständigt närvarande i den politiska debatten. Då strandskyddet infördes på 1950-talet var alla riksdagspartierna i stort sett överens men idag är skillnaden stor då det gäller var de olika partierna står i strandskyddsfrågan. Det finns partier som vill ta bort det generella strandskyddet och andra som vill att strandskyddsreglerna ska skärpas. Den svenska allmänheten vill ha kvar sitt strandskydd och tycker inte att skyddet av stränderna ska försvagas.

Strandskyddet – en het potatis

7

Strandskyddets vara eller icke vara är en fråga som debatterats under lång tid. Det finns flera organisationer som anser att strandskyddslagstiftningen hindrar utvecklingen på landsbygden och måste göras om i grunden. Åtminstone två riksdagspartier vill att det generella strandskyddet ska tas bort och att kommunerna i stället ska kunna peka ut särskilt skyddsvärda områden. Andra partier vill se ett starkt strandskydd och en skärpning av skyddet i starkt exploaterade områden. Men trots att åsikterna om strandskyddets utformning går isär finns ett brett parlamentariskt stöd och en god legitimitet för strandskyddets syften, att värna allmänhetens tillgång till stränder och att skydda biologisk mångfald, enligt flera utredningar som gjorts (se t ex SOU 2015:108)

7.1 Strandskyddet under lupp

Olika aspekter av strandskyddslagstiftningen har granskats och utretts vid flera tillfällen under de senaste 20 åren. Som redan konstaterats blev resultatet av ett antal utredningar i början av 2000-talet att regeringen 2009 överlämnade propositionen *Strandskyddet och utvecklingen av landsbygden* (prop 2008/09:119) till riksdagen. I propositionen föreslog man att kommunerna skulle få möjlighet att peka ut områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen, s.k. LIS-områden, där det skulle vara lättare att få dispens från strandskyddet i översiktsplanen. Efter bara tre år (dvs 2012) fick Naturvårdsverket och Boverket i uppdrag att utvärdera utfallet av de nya strandskyddsreglerna. I sin gemensamma rapport till regeringen 2014 konstaterade myndigheterna att det hade gått för kort tid för att kunna bedöma om reglerna om landsbygdsutveckling i strandnära lägen hade givit resultat. Man framhöll samtidigt att strandskyddet är ett viktigt verktyg för att många av miljömålen ska kunna uppnås och att kvalitén på dispensbeslut behöver förbättras. I utvär-

deringen föreslog myndigheterna dessutom att det skulle bli enklare att upphäva strandskyddet längs mindre sjöar och vattendrag i områden där exploateringsstrycket inte var så högt (Naturvårdsverket & Boverket 2014). Regeringen tillsatte 2013 den s.k. *Strandskyddsdelegationen* som var tänkt att utgöra en arena för erfarenhetsutbyte och dialog om strandskyddsfrågan och bidra till kunskaps- och informationsspridning om strandskyddet. Delegationen kom med sitt slutbetänkande *Strandskyddet i praktiken 2015* (SOU 2015:108) där man konstaterade att delegationens arbete hade bidragit till samverkan och en mer effektiv och kunskapsunderbyggd tillämpning av strandskyddsreglerna. Parallellt med Strandskyddsdelegationens arbete fick Naturvårdsverket i uppdrag av miljödepartementet att utreda konsekvenserna av att ta bort strandskyddet vid små sjöar och vattendrag. Naturvårdsverket kom fram till att det inte är lämpligt att upphäva det generella strandskyddet vid små sjöar och vattendrag eftersom dessa ofta hyser stora naturvärden och är känsligare för störningar än större vatten. Dessutom skulle ett upphävande leda till att det blev svårare att nå miljö- och friluftsmålen (Naturvårdsverket 2014b).

LIS-lagstiftningen utvärderades ytterligare en gång av Naturvårdsverket 2017. Naturvårdsverket konstaterade då att LIS-reglerna tillämpats i allt större utsträckning sedan de infördes och att det fanns både fördelar och nackdelar med systemet. Myndighetens slutsats var att LIS-systemet fungerade och man föreslog därför att regelverket skulle förbli i stort sett oförändrat (Naturvårdsverket 2017).

7.2 Politiskt tryck i strandskyddsfrågan

När strandskyddet infördes 1950 var alla riksdagspartierna överens om att stränderna skulle skyddas. När strandskyddet

blev generellt 1974 var det endast Moderata samlingspartiet som motsatte sig detta. Partiet tyckte att det räckte bra att länsstyrelsen kunde peka ut speciella strandområden som skulle skyddas. Under andra hälften av 1900-talet fortsatte Moderaterna visserligen att kritisera det generella strandskyddet i riksdagen (Segrell 1995) men det var under deras tid vid makten, då centerpartisten Olof Johansson var miljöminister, som strandskyddets syfte utökades till att även omfatta skydd av växter och djur (Prop 1993/94:229).

"Om vi tog bort denna förbannade strandlag skulle varje svensk kunna ha en egen stuga med sjötomt"

Gösta Boman (M) i *Expressen* 1990-07-08.

Under 2000-talet har enigheten i strandskyddsfrågan minskat. Trots att strandskyddet differentierades genom att LIS-reglerna infördes 2009, och genom att möjligheten för länsstyrelserna att upphäva strandskyddet vid små sjöar och vattendrag infördes 2014, har trycket för att lätta ännu mer på strandskyddsreglerna varit högt från såväl politiskt håll som från olika branscher och intresseorganisationer. Moderaterna och Centerpartiet vill helt enkelt avskaffa det generella strandskyddet. De vill att kommunerna i stället ska kunna peka ut särskilt värdefulla områden som de vill skydda. Övriga partier vill att det generella strandskyddet ska vara kvar men har olika inställning till om, och i så fall hur mycket, ytterligare differentiering som behövs. Vänsterpartiet vill genomföra skärpningar i strandskyddslagstiftningen för att motverka att stränderna exploateras. I Januariavtalet (<https://sv.wikipedia.org/wiki/Januariavtalet>) som slöts 2019 mellan Socialdemokraterna, Miljöpartiet, Centerpartiet och Liberalerna kom man överens om att strandskyddslagstiftningen skulle göras om i grunden genom ökad differentiering. Man enades om att det

skulle bli enklare att bygga strandnära där exploateringstrycket är lågt och att strandskyddet skulle förstärkas i starkt exploaterade områden. En utredning om hur detta skulle kunna gå till tillsattes sommaren 2019. I strandskyddsutredningens betänkande 2020 föreslogs omfattande nedskärningar i strandskyddet, bland annat att det generella skyddet skulle tas bort vid små sjöar och vattendrag och att kommunerna skulle kunna avsätta s.k. landsbygdsområden där strandskyddet upphävs eller det är lättare att få dispens (SOU 2020:78). Däremot saknades konkreta förslag på hur strandskyddet skulle förstärkas i starkt exploaterade områden, något som också ingick i utredningens uppdrag.

7.3 Leder slopat strandskydd till landsbygdsutveckling?

Ett återkommande argument i debatten är att strandskyddsreglerna måste lättas upp för att gynna landsbygdsutvecklingen. Men Naturvårdsverket och Boverket konstaterade i sin gemensamma utvärdering av strandskyddet att strandskyddsreglerna bara är en av flera begränsande faktorer för kommunernas bostadsbyggande och att det är tveksamt om lättnader i strandskyddet skulle bidra till att lösa bostadsbristen i glesbygdsområden som ligger i närheten av storstäder (Naturvårdsverket & Boverket 2014). Tvärtom är det många gånger just den orörda naturen och tillgången på fria stränder som lockar människor att bosätta sig på landet. Hälften av alla svenskar angav att friluftsliv har påverkat valet av bostadsort och två tredjedelar menade att utomhusvistelser gör vardagen mer meningsfull enligt Naturvårdsverkets rapport om friluftsliv i Sverige (Naturvårdsverket 2018). Den avfolkning som skett i Sverige de senaste 20–30 åren beror framför allt på att industrijobben försvunnit i de mindre samhällena. Trenden med minskande befolkning på landet gäller dock inte områden där näringsbasen grundar sig på turism

(Hedlund 2017). Besöksnäringen blir allt viktigare för lokal och regional tillväxt. Statistik visar att tätortsgraden sedan 2005 ökat mest just i besöksnäringensinriktade landsbygdskommuner (SWEKCO 2020). Besöksnäringen gynnar det lokala entreprenörskapet och bidrar till att upprätthålla kommersiell service i de mer glesbefolkade delarna av Sverige. Attraktiviteten i många glesbefolkade landsbygdskommuner ligger just i att stränderna är tillgängliga för allmänheten och kan utnyttjas för upplevelser, fiske och friluftsliv.

7.4 Bör strandskyddslagstiftningen inkludera fler syften?

Strandskyddets ursprungliga syfte – att värna allmänhetens tillgång till stränder – utökades alltså med tiden till att omfatta även skydd av växt- och djurliv. Men strandskyddets syften skulle kunna omfatta ännu fler funktioner. Eftersom strandskyddet har positiva effekter för både klimat och ekosystem skulle ett tredje syfte som är inriktat på att mildra negativa klimateffekter vara tänkbart. Ytterligare ett syfte som skulle kunna inkluderas i strandskyddet är strandzonens ekosystemtjänster, och/eller skydd av vattenmiljön. Miljömålsberedningen föreslog i sitt betänkande (SOU 2020:83) att strandskyddet skulle förtydligas så att det framgår att strandskyddet även ska bidra till att vi ska uppnå god havs- och vattenmiljö i enlighet med havsmiljöförordningen (2010:1341) och vattenförvaltningsförordningen (2004:660). I så fall skulle man behöva ta större hänsyn till det övergripande miljötillståndet i strandzonen och hur det skulle påverkas i samband med strandskyddsdispenser. Forskning från Stockholms universitet visar att varken de allmänna hänsynsreglerna eller miljökvalitetsnormer har en särskilt stor betydelse i dagens strandskyddsärenden och att man sällan tar hänsyn till så kallade kumulativa effekter (Zetterberg et al 2021).

7.5 Mer hänsyn behöver tas till kumulativa effekter

Även om en enstaka brygga eller en strandnära stuga inte påverkar miljön speciellt negativt så kan kombinationen av många små förändringar i miljön – så kallade *kumulativa effekter* – ofta ha mycket negativa effekter på både växter, djur och hela ekosystem. Bryggorna längs Sveriges kuster är många. Flygfoton analyserade av Havsmiljöinstitutet visar att det idag finns nästan 110 000 bryggor längs kusten. Tillsammans täcker de nästan 200 mil botten (Moksnes et al 2019). Det är de grunda, vågskyddade vikarna som utgör de mest attraktiva platserna för marinor och småbåtshamnar. Men dessa områden hör samtidigt till de mest värdefulla miljöerna för många växter och djur. Vattenväxterna trivs på de mjuka bottenarna i skyddat läge. Fiskar leker, fiskyngel växer upp och både småfisk och andra smådjur hittar gott om mat och platser där de kan gömma sig bland vattenväxterna. Men både antalet arter och utbredningen av växter minskar då båttrafiken ökar. Bryggor och marinor påverkar inte bara strandzonens miljö genom direkt exploatering och den skuggning som bryggorna orsakar. Miljön påverkas även indirekt eftersom båttrafiken ökar i området vilket leder till ökande utsläpp av avgaser och gifter som läcker från bottenfärgen. Propellrar och ankare kan skada vattenväxterna och grumla upp sediment. Det är dessutom vanligt att man muddrar i anslutning till bryggor och marinor för att fördjupa farleden vilket förstör de mjuka bottenarna och gör vattnet grumligare. Grumligare vatten leder till sämre ljusförhållanden för växterna och gör att de inte längre kan växa lika djupt. Runt hela vår kust utgör exploatering i kombination med övergödning det allvarligaste hotet mot strandzonens biologiska mångfald. Tyvärr tas sällan tillräcklig hänsyn till den samlade effekten av alla olika störningar – byggen, båttrafik, övergödande ämnen,

miljögifter, muddring osv - på livsmiljöer och ekosystemtjänster då beslut tas som ger tillstånd till exploatering av grunda vikar. I en studie av 186 strandskyddsbeslut i fem svenska kommuner konstateras att i de studerade ärendena nämnes kumulativa effekter aldrig explicit i besluten vilket är anmärkningsvärt mot bakgrund av den stora kunskap som idag finns vad gäller de kumulativa effekterna av t.ex. bryggor, och tillhörande sjötrafik, på undervattensängar och viktiga marina ekosystem (Zetterberg et al 2021). Naturvårdsverket påpekar i sin vägledning om strategisk miljöbedömning att beaktande av kumulativa effekter kan vara helt centrala för att bedöma om en verksamhet kan tillåtas på en plats – som till exempel i ett vattenområde som redan är belastat av näringsämnen eller föroreningar (Naturvårdsverkets hemsida <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/miljobalken/strategisk-miljobedomning/miljoeffekter/kumulativa-effekter/>).

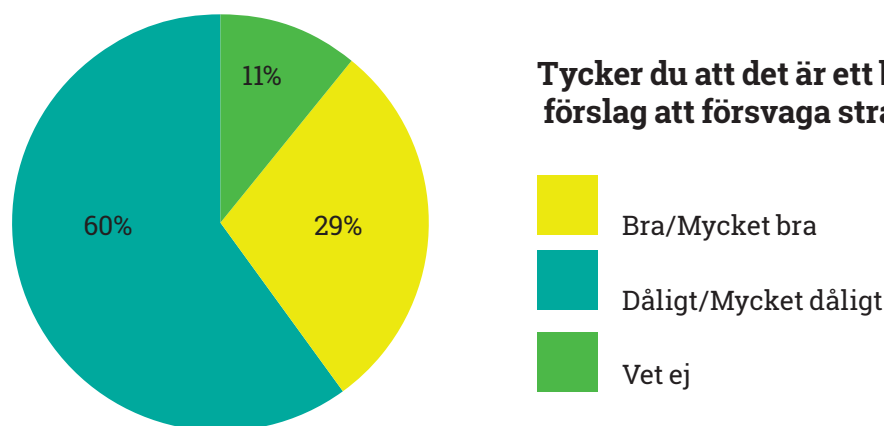
7.6 Allmänhetens inställning till strandskyddet

Ett återkommande tema i strandskyddsdebatten och även i några av strandskyddsutredningarna, till exempel i *Tillgängliga stränder – ett mer differentierat strandskydd* (SOU 2020:78), är att strandskyddets legitimitet är låg och att reformer som gör

det lättare att få bygga strandnära skulle öka legitimiteten och förtroendet för strandskyddet. Det hävdas ibland att allmänhetens tilltro till strandskyddet är låg, och att det beror på att strandskyddsreglerna inte är tillräckligt flexibla.

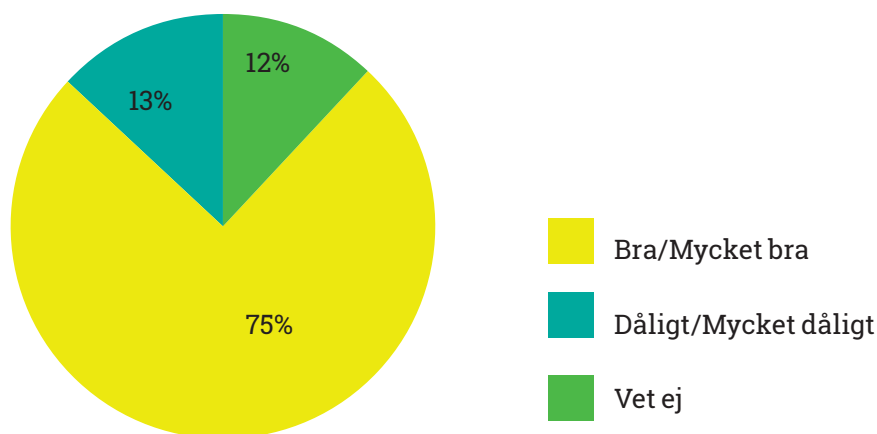
För att undersöka allmänhetens inställning till strandskyddet genomförde Naturskyddsföreningen en opinionsundersökning i december 2020. Drygt 1 200 personer svarade då i telefonintervjuer på frågor om strandskyddet. Av de tillfrågade tyckte 60 procent att det var ett dåligt förslag att försvaga strandskyddet och göra det lättare att bygga strandnära, medan 29 procent tyckte att det var ett bra förslag. (Se Figur 4).

Tre fjärdedelar (75 procent) av de intervjuade ville se ett förstärkt strandskydd i kraftigt exploaterade områden. (Figur 5). Skillnaderna mellan män och kvinnor och mellan olika åldersgrupper var relativt liten då det gällde inställningen till strandskyddet. Störst skillnad fanns mellan människor som bor i norra Sverige, där en större andel var positiv till att försvaga strandskyddet och göra det lättare att bygga strandnära, jämfört med de som bor i södra eller mellersta Sverige (Figur 6). Även i norr var emellertid en klar majoritet (48 jämfört med 40 procent) för ett starkt strandskydd.

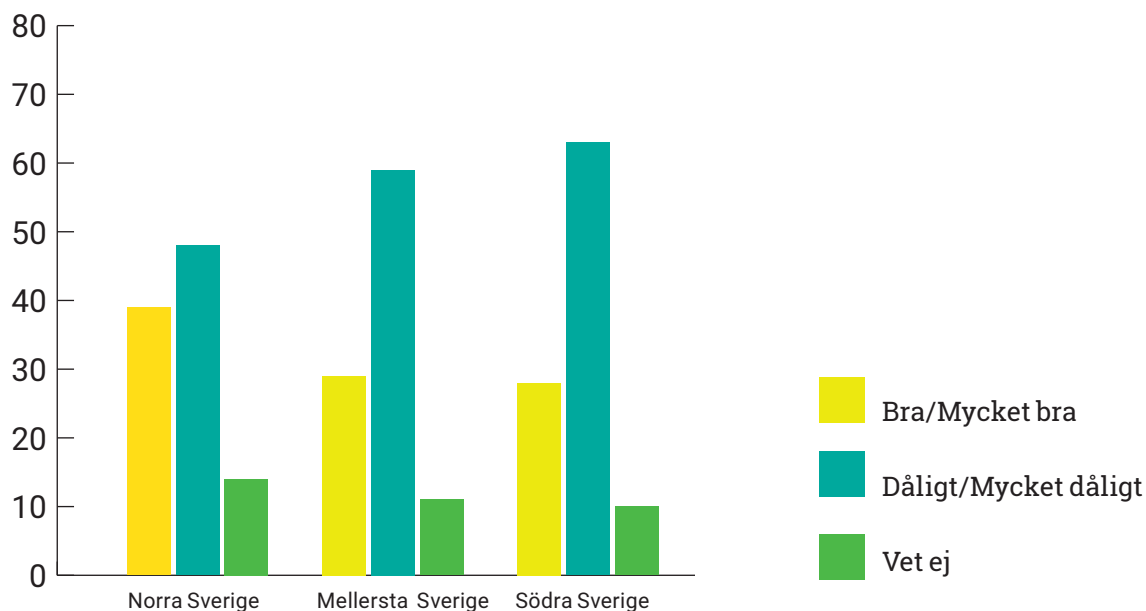
Figur 4. Vad intervjupersonerna svarade på frågan: "Tycker du att det är ett mycket bra/bra/dåligt/mycket dåligt förslag att försvaga strandskyddet så att det blir betydligt enklare att bygga strandnära?" (Figuren visar % av totalt 1225 intervjuade varav 601 kvinnor och 624 män)

Tycker du att det vore bra/dåligt om strandskyddet förstärktes i exploaterade områden.

Figur 5. Vad intervjupersonerna svarade på frågan: "Tycker du att det vore mycket bra/bra/dåligt/mycket dåligt om strandskyddet förstärktes i områden där exploateringstrycket är högt som till exempel längs kusterna och i närheten av större tätorter?" (Figuren visar % av totalt 1225 intervjuade varav 601 kvinnor och 624 män)

Tycker du att det är ett bra/dåligt förslag att försvaga strandskyddet?

Figur 6. Vad intervjupersoner i olika delar av Sverige svarade på frågan: "Tycker du att det är ett mycket bra/bra/dåligt/mycket dåligt förslag att försvaga strandskyddet så att det blir betydligt enklare att bygga strandnära?" (Figuren visar % av totalt 1225 intervjuade varav 601 kvinnor och 624 män)

En liknande opinionsundersökning genomfördes 2008, inför strandskyddsreformen som resulterade i LIS-lagstiftningen 2009, av Naturskyddsföreningen tillsammans med fem andra friluftsför- och miljöorganisationer. Även i denna undersökning var det tydligt att majoriteten av befolkningen (74 procent av de drygt 1000 som

intervjuats) ansåg att det var ett dåligt eller mycket dåligt förslag att försvaga strandskyddet (Alarik et al 2008). Undersökningen visade även att det var en klar majoritet bland alla riksdagspartiers väljare (mellan 58 och 91 procent) som inte tyckte att strandskyddet skulle försvagas (Alarik et al 2008).

Naturskyddsföreningen har varit aktiv i strandskyddsdebatten ända sedan skyddet av stränder började diskuteras på 1930-talet. Naturskyddsföreningens kretsar och länsförbund gör ett viktigt arbete i hela landet då de bevakar strandskyddsdispenser och hur lagstiftningen tillämpas och efterlevs.

Naturskyddsföreningen och strandskyddet

8

Strandskyddsfrågan har länge varit en av Naturskyddsföreningens hjärtefrågor. Redan innan strandskyddet infördes 1950 propagerade föreningen för att naturområden skulle skyddas för att trygga allmänhetens möjligheter till friluftsliv och rekreation, det man brukar beteckna som socialt naturskydd (Segrell 1995). Då strandskyddet väl var på plats fortsatte föreningen att arbeta för ett starkt och väl fungerande strandskydd.

8.1. Naturskyddsföreningen en viktig remissinstans

Naturskyddsföreningen har under årens lopp lämnat en rad yttranden över olika utredningar och betänkanden med fokus på allmänhetens tillgång till stränder och skydd av strändernas natur. Då allmänhetens möjlighet till friluftsliv diskuterades på 1930-talet var föreningen med i debatten och förespråkade att det skulle avsättas områden för rekreation och friluftsliv (Segrell 1995). På 1970-talet tillstyrkte Naturskyddsföreningen som remissinstans förslaget om att utöka strandskyddet till att gälla generellt och framhöll att strandskyddet även borde vara till för att skydda naturen av ekologiska skäl (Segrell 1995). I samband med att olika modeller för differentiering av strandskyddet diskuterats, t ex i Naturvårdskommitténs betänkande 1974 och i Miljöskyddskommittén 1993, motsatte sig Naturskyddsföreningen förslag om ökad differentiering och om ökat inflytande för kommunerna (Segrell 1995). Då miljödepartementet 2008 presenterade förslag på ny strandskyddslagstiftning i promemorian *Stranden – en värdefull miljö* (Ds 2008:21) var Naturskyddsföreningen kritisk eftersom man ansåg att förslagen skulle medföra att allemansrätten urholkades och att djur- och växtlivet i strandmiljöer utarmades (Alarik et al 2008). Naturskyddsföreningen var även mycket kritisk till strandskyddsutredningens betänkande *Tillgängliga stränder – ett*

mer differentierat strandskydd (SOU 2020:78) som presenterades 2020.

Utredningen var en följd av januariavtalet 2019 och uppdraget var att lämna förslag som leder till att strandskyddslagstiftningen görs om i grunden och gör det betydligt enklare att bygga strandnära i landsbygdsområden. Föreningen påpekade i sitt remissvar att utredningens förslag innebär att det kommer att bli mycket svårare att leva upp till Sveriges miljö- och friluftsmål och riskerar att allvarligt försämra Sveriges förmåga att stå emot klimatförändringar. Föreningen var även kritisk till förslaget om att upphäva det generella strandskyddet vid små sjöar och vattendrag vilket skulle innebära att 5–10 procent av Sveriges naturskydd försvinner.

8.2 Föreningarna bevakar att lagstiftningen följs

Många av Naturskyddsföreningens kretsar och länsförbund är mycket engagerade i strandskyddsfrågan. De bevakar kommunernas och länsstyrelsernas strandskyddsärenden och överklagar beslut de anser är felaktiga. Miljöorganisationer som Naturskyddsföreningens har talerätt enligt miljöbalken vilket innebär att föreningen har rätt att överklaga beslut som rör miljöfrågor, till skillnad från grannar och andra berörda. Naturskyddsföreningen har givit ut skriften *Att bevaka strandskyddet – en kretshandledning* med information och tips till kretsar och länsförbund som vill värna strandskyddet genom att bevaka dispenser och upphävanden från strandskyddet. Vägledningen ger en överblick över strandskyddslagstiftningen och beskriver hur man som miljöorganisation kan delta i beslutsprocesser och hur man överklagar ärenden som rör strandskydd (Lidmark 2018).

8.3 Ett starkt strandskydd behövs

Sveriges oexploaterade stränder är unika. Tack vare förutseende politiker som redan under 1900-talets första hälft insåg vikten av att värna allmänhetens tillgång till fria stränder har vi i Sverige idag tillgång till tusentals mil mer eller mindre orörda stränder. Men som vi redan konstaterat pågå trots strandskyddet en kontinuerlig exploatering av stränderna i hela landet. Där strandskyddet tas bort leder det till irreversibla förändringar. När en strand väl bebyggts går det aldrig att få tillbaka de orörda strandmiljöerna och allmänhetens tillgång till oexploaterad natur minskar. Detta gäller även när man lämnar en s.k. "fri passage" som är ett krav i strandskyddslagstiftningen för att säkerställa möjlighet för allmänheten att röra sig längs stranden och bevara goda livsvillkor för djur- och växtlivet. Ett starkt strandskydd behövs för att garantera allas vår tillgång till stranden, för strandzonens djur, växter och ekosystem och för att vi ska stå bättre rustade inför kommande klimatförändringar.

8.4 Det här tycker Naturskyddsföreningen om strandskyddet

- det generella strandskyddet ska finnas kvar och ska vara fortsatt starkt
- strandskyddet ska förstärkas där det behövs för att värna obrutna strandlinjer, allemansrätt och områden som har ett starkt exploateringsstryck
- skydd mot klimatförändringens effekter ska läggas till som ett av strandskyddets syften
- eventuella lättnader i strandskyddet ska begränsas till glesbygd och förenas med stränga krav som styr bort från områden med höga naturvärden
- större hänsyn måste tas till kumulativa effekter i samband med dispensgivning
- mer måste göras för att komma till rätta med problemet med många felaktiga dispenser, bland annat måste rådgivning och tillsyn bli bättre

Referenser

Alarik, O., Karlsson, M., Håstad, T. & Silvander, U. (2008). Strandskyddet. Allemansrätten utmed våra stränder – snart ett minne blott?

Artdatabanken (2020). Rödlistade arter i Sverige 2020. SLU Artdatabanken.
Barthel, S. (1935). Ö Bonniers 1935.

Bergström L., Borgström, P. & Smith, H.G. 2020. Klimatförändringar och biologisk mångfald – Slutsatser från IPCC och IPBES i ett svenskt perspektiv. Naturvårdsverket & SMHI Klimatologi Nr 56 2020.

Bjelke & Sundberg 2014. Sötvattensstränder som livsmiljö – rödlistade arter, biologisk mångfald och naturvård. ArtDatabankens Rapport 15 2014.

Boverket (2012). Vision för Sverige 2025.

Dahl, Deyanova, GuËtschow, Asplund, Lyimo, Karamfilov, Santos, Björk & Gullströ (2016). Sediment Properties as Important Predictors of Carbon Storage in Zostera marina Meadows: A Comparison of Four European Areas. PLoS ONE 11 (12): e0167493.

Eide, W. (2014): Arter & naturtyper i habitatdirektivet – bevarandestatus i Sverige 2013.

Ekström, L. Loftson, E. & Norling, S (2004). Strandskyddsproblematiken på Ornö. En kritisk diskussion kring miljöpolitisk decentralisering. Comrec Reports 1:2004.

Havs- och vattenmyndigheten (2019a). Levande sjöar och vattendrag - Fördjupad utvärdering av miljö kvalitetsmålen 2019. Havs- och vattenmyndighetens rapport 2019:2.

Havs- och vattenmyndigheten (2019b). Hav i balans samt levande kust och skärgård - Fördjupad utvärdering av miljö kvalitetsmålen 2019. Havs- och vattenmyndighetens rapport 2019:3.

Hedlund, M. (2017). Growth and decline in rural Sweden. Geographical distribution of employment and population 1960–2010. Avhandling Umeå universitet.

Jean-Philippe, J et al (2020). Scientists' Warning to Humanity: Rapid degradation of the world's large lakes. Journal of Great Lakes Research. 46 (2020) 686–702.

Jeppson Krell, M. (2012). Dispens från strandskyddet - En jämförelse före och efter lagändringen 2009. Examensarbete Lunds universitet 2012.

Lawett, E. & Moksnes, P-O. (2013). Ålgräs – kustens värdefulla undervattensängar. Sid 6- 8 i Västerhavet 2013. Aktuellt om miljön i Skagerrak, Kattegatt & Öresund. HMI 2013.

Lidmark, L. (2018). Att bevaka strandskyddet. Kretshandledning. Naturskyddsföreningen 2018.

Länsstyrelserna (2018). Exploatering av stränder 2013–2018 Jämförande statistik på läns- och kommunnivå.

Melchert, D. 2011. Till landet! Kustnära fritidsbebyggelse i Blekinge. Länsstyrelsen i Blekinge Rapport 2011:12.

Miljödepartementet (2008). Stranden – en värdefull miljö Ds 2008:21.

Miljösamverkan Sverige (2019): Samlad rapport för den nationella tillsynsinsatsen i strandskydd.

Moksnes, P-O., Jonsson, P. & Loo, L-O. (2017). Åttioalets ålgräsängar – ett riktmärke i havet. Sid 65-67 i Havet 1888. HMI 2017.

Moksnes, P-O., Eriander, L., Hansen, J., Albertsson, J., Andersson, M., Bergström, B., Carlström, J., Egard, J., Fredriksson, R., Granhag, L., Lindgren, F., Nordberg, K., Wendt, I., Wikström, S. & Ytreberg, E. (2019). Fritidsbåtars påverkan på grunda kustekosystem i Sverige. HMI 2019:3.

Naturvårdsverket (2003). Bevarande av värdefulla naturmiljöer i och i anslutning till sjöar och vattendrag Vägledning. Rapport 5330.

Naturvårdsverket (2011). Dispens från strandskyddet. En utvärdering av roller, ansvar och förutsättningar efter förändringen i lagstiftningen 2009. Rapport 6472.

Naturvårdsverket (2013). Nya roller i strandskyddet. En utvärdering utifrån kommunens och länsstyrelsens erfarenheter av förändringarna i strandskyddsbestämmelserna 2009/2010. Rapport 6579.

Naturvårdsverket (2014a). Småvatten och våtmark i jordbruksmark. Beskrivning och vägledning för biotopen Småvatten och våtmark i jordbruksmark i bilaga 1 till förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

Naturvårdsverket (2014b). Redovisning av regeringsuppdrag. Strandskydd vid små sjöar och vattendrag (M2014/1093/Nm).

Naturvårdsverket (2015). Mål i sikte. Analys och bedömning av de 16 miljökvalitetsmålen i fördjupad utvärdering. Volym 2 Levande sjöar och vattendrag, Hav i balans samt levande kust och skärgård, Myllrande våtmarker, Levande skogar, Ett rikt odlingslandskap, Storslagen fjällmiljö, God bebyggd miljö, Ett rikt växt- och djurliv. Rapport 6662.

Naturvårdsverket (2017). Uppdrag att se över och föreslå ändringar i reglerna om landsbygdsutveckling i strandnära läge.

Naturvårdsverket (2018)/Belgrano <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1219782/FULLTEXT01.pdf>

Naturvårdsverket (2019). Friluftsliv 2018 Nationell undersökning av svenska folkets friluftsvanor. Rapport 6887.

Naturvårdsverket (2020). Sveriges arter och naturtyper i EU:s art och habitatdirektiv. Resultat från rapportering 2019 till EU av bevarandestatus 2013-2018.

Naturvårdsverket (2020). Grön infrastruktur i vattenlandskapet.

Naturvårdsverket (2021). Uppföljning av strandskyddet 2020. Redovisning av uppdrag i regleringsbrev för budgetåret 2021 avseende Naturvårdsverket

Naturvårdsverket (årtal okänt). Minskad översvämningrisk. Multifunktionella våtmarker 3. <https://naturvardsverket.se/upload/sa-mar-miljon/vatten/vatmark/3-minskad-oversvamningsrisk.pdf>

Naturvårdsverket & Boverket (2014). Strandskydd, Redovisning av ett regeringsuppdrag, korrigerad version daterad 2014-02-07.

Nicholls, R.J., Woodroffe, C. & Burkett (2015). Coastline Degradation as an Indicator of Global Change. In T. M. Letcher (Ed.), *Climate Change: Observed Impacts on Planet Earth* (pp. 309-324). Amsterdam: Elsevier.

Nilsson, C. & Berggren, K. (2000). Alterations of Riparian Ecosystems Caused by River Regulation. *American Institute of Biological Science*, 783-792.

Petersson Forsberg, A. (2008). Friluftsliv och naturturism i kommunal planering. Delresultat från en webbaserad enkätundersökning våren 2008.

Pettersson, A. (2006). Strandskyddet, En översyn av tillämpningen i tre kommuner i Uppsala län SLU och Länsstyrelsen i Uppsala län. Länsstyrelsens meddelandeserie 2006:16

Ramboll (2019). Ekosystemtjänster knutna till våtmarker och svämplan i skogslandskapet Regeringens proposition 1992/94:229. Strandskydd.

Regeringskansliet, Miljö- och samhällsbyggnadsdepartementet. (2005). Ett förnyat strandskydd, Ds 2005:23

Röhr, M. E., Boström, C., Canal-Vergés, P. & Holmer, M.: Blue carbon stocks in Baltic Sea eelgrass (*Zostera marina*) meadows, (2016). *Biogeosciences*, 13, 6139–6153.

Segrell, B. (1995). Den attraktiva kusten. Synsätt, konflikter och landskapsnyttjande. *Linköping Studies in Arts and Science 125. Doktorsavhandling Linköpings universitet 1995.*

Sjökvist, E., Axén Mårtensson, J., Dahné, J., Köplin, N., Björck, E., Nylén, L., Berglöv, G., Tengdelius Brunell, J., Nordborg, D., Hallberg, K., Södling, J. & Berggreen Clausen, S. (2015).

Klimatscenarier för Sverige Bearbetning av RCP-scenarier för meteorologiska och hydrologiska effektstudier. Klimatologi nr 15. SMHI

SLU (2020). Sveriges arter och naturtyper i EU:s art- och habitatdirektiv.

Stumble, J. (2006). Dispens från strandskyddet. Examensarbete Lunds universitet 2006.

SOU 2007:60. Sverige inför klimatförändringarna - hot och möjligheter. Slutrapport från klimat- och sårbarhetsutredningen

SOU 2015:108. Strandskyddet i praktiken Slutrapport från Strandskyddsdelegationen nationell arena för samverkan

Sundblad & Bergström (2014). Shoreline development and degradation of coastal fish reproduction habitats. *AMBIO* (2014) 43:1020-1028

SWECO (2020). Sveriges nya geografi - Kommunerna och pandemin. SWECO nr 23 2020.
Thorén, A., Nilsson, S., Gustafsson, A., Farelus, J. & Eklöf Petrusson, E-B. (2013). Översyn av tillämpningen av strandskyddslagstiftningen. Rapport WSP.

Zetterberg, C., Chapron, G., Christiernsson, A., Epstein Y. & och Michanek, G. (2021). Dispens från förbud att skada naturen. Slutrapport. Naturvårdsverkets rapport 7010.

Naturskyddsföreningen är Sveriges största miljöorganisation och en folkrörelse som sedan 1909 står upp för naturen. Vi sprider kunskap, bildar opinion och påverkar beslutsfattare – lokalt, nationellt och globalt. Klimat, skog, jordbruk, miljögifter, vatten, hav och hållbar konsumtion är våra viktigaste arbetsområden. Bra Miljöval är vår miljömärkning och Sveriges Natur vår medlemstidning. Välkommen att bli medlem, engagera dig eller skänk en gåva. Tillsammans har vi kraft att förändra.

PG 90 19 09-2

Åsögatan 115
Box 4625, SE-116 91
Stockholm, Sweden

+46 (0)8 702 65 00
www.naturskyddsforeningen.se

Naturskyddsföreningen